

УДК 378.1

ПІДГОТОВКА СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Кир'ян Т.І., к. пед. н., доцент,
голова циклової комісії української мови
Черкаська медична академія

Стаття містить аналіз формування й розвитку системи підготовки на додипломному рівні фахівців у галузі сімейної медицини в медичних вищих навчальних закладах України. Охоплено період кінця ХХ – початку ХХІ століття. Робиться висновок про поступове збільшення кількості кафедр сімейної медицини в медичних університетах України, а також про практичну спрямованість навчання й тенденції до впровадження новітніх педагогічних технологій.

Ключові слова: вища медична освіта, сімейна медицина, медичні ВНЗ України, кафедри сімейної медицини, інноваційні педагогічні технології, період кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Статья содержит анализ формирования и развития системы подготовки на додипломном уровне специалистов в области семейной медицины в медицинских высших учебных заведениях Украины. Охвачен период конца ХХ – начала ХХІ века. Делается вывод о постепенном увеличении количества кафедр семейной медицины в медицинских университетах Украины, а также о практической направленности обучения и тенденции к внедрению новейших педагогических технологий.

Ключевые слова: высшее медицинское образование, семейная медицина, медицинские вузы Украины, кафедры семейной медицины, инновационные педагогические технологии, период конца ХХ – начала ХХІ века.

Kyrian T.I. THE FAMILY DOCTORS TRAINING IN THE MEDICAL UNIVERSITIES OF UKRAINE AT THE END OF XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

The article provides an analysis of the formation and development of a system of training at the undergraduate level of specialists in the field of family medicine in medical institutions of higher education in Ukraine. The period of the end of the XX – the beginning of the XXI centuries is covered. Conclusion is made about the gradual increase of the number of departments of family medicine in medical universities of Ukraine, as well as on the practical direction of education and the tendency to introduce the latest pedagogical technologies.

Key words: higher medical education, family medicine, medical universities of Ukraine, departments of family medicine, innovative pedagogical technologies, period of the end of the XX – the beginning of the XXI centuries.

Постановка проблеми. Сімейна медицина є одним із найбільш прогресивних напрямів розвитку сучасної системи охорони здоров'я в Україні. Цей напрям є пріоритетом сучасної політики держави в галузі охорони здоров'я. Здійснення завдань, поставлених у цій галузі, потребує, крім політичних, правових і фінансових дій, також підготовки кадрів, які б могли вивести сімейну медицину в Україні на належний рівень. Така підготовка вимагає певної перебудови вищої медичної освіти України. Медичні ВНЗ України повинні орієнтуватися саме на майбутню професійну діяльність випускників, значна частина якої буде проходити в галузі сімейної медицини. Це потребує як організаційних змін, так і змін у навчальному процесі, формах, засобах і методах навчання, в інформаційно-технічній базі навчального процесу. Розвиток системи підготовки фахівців із сімейної медицини почався в Україні вже в 90-х роках. За майже три десятиліття цей напрям освіти набув певної зрілості, виявив різні аспек-

ти освітнього процесу, показав досягнення й проблеми. Набутий досвід спонукає до осмислення й аналізу з різних позицій, зокрема й в історично-педагогічному аспекті. Актуальність теми підвищується тим, що вона пов'язана як із сучасною реформою системи охорони здоров'я, так і з новітніми тенденціями модернізації вищої медичної освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Освітній процес у галузі сімейної медицини привертає досить багато уваги дослідників. Найбільш ретельно досліджується зміст навчання, упровадження новітніх педагогічних технологій у навчальний процес. Цим питанням присвячена збірка доповідей науково-практичної конференції, яка відбулася в Чернівцях у 2005 р. Представники різних навчальних закладів і кафедр інформували про досвід упровадження інноваційних методів навчання в процесі підготовки лікарів сімейної медицини [1]. Аналогічним питанням присвячена збірка доповідей методичної конференції в м. Ві-

ниці 2013 р. [2]. Важливий аспект підготовки сімейних лікарів, формування в них педагогічних компетентностей розглянуто в роботі Г.М. Стечак [3]. О.Б. Наливайко аналізує формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів [4]. Слід відзначити також роботи щодо організації освітнього процесу в зазначеній галузі. Стан і перспективи підготовки фахівця сімейної медицини в Україні оцінюються в роботі А.В. Ємця [5]. Державне управління підготовкою лікарів загальної практики – сімейної медицини аналізує Р.Ю. Грицко [6]. Підготовку лікарів сімейної медицини в контексті медичної реформи в Україні досліджують Л.М. Стрільчук, І.В. Шумлянський, Л.А. Ільницька [7]. На проблеми та перспективи підготовки сімейних лікарів на додипломному етапі звертається увага в роботі, авторами якої є Ю.М. Колесник, В.Д. Сиволап, Н.С. Михайловська, Т.О. Кулініч [8]. Незважаючи на значну роботу, яку вже здійснено, є потреба загального аналізу стану й напрямів розвитку системи підготовки лікарів сімейної медицини за період з 90-х років ХХ століття й донині.

Постановка завдання. Метою є аналіз і виявлення тенденцій розвитку системи підготовки на додипломному рівні фахівців у галузі сімейної освіти в медичних ВНЗ України за період кінця ХХ – початку ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважається, що історія сімейної медицини як окремого напрямку охорони здоров'я розпочинається з 50-х років ХХ ст. у США та з 60–70-х років – у країнах Європи [7, с. 75]. У кінці ХХ і на початку ХХІ століть перед вищою медичною освітою України виникла нагальна проблема забезпечення галузі охорони здоров'я кадрами лікарів сімейної медицини. Ця потреба зумовлена провідними тенденціями розвитку медицини у світі, необхідністю вивести медичну допомогу в Україні на загальносвітовий рівень. Із досвіду розвинених країн відомо, що більше 80% проблем зі здоров'ям людини можна розв'язувати на первинному рівні охорони здоров'я. Водночас у більшості держав світу частка лікарів загальної практики – сімейної медицини серед усіх лікарів становить від 30 до 50% [10]. Досягнення такого рівня розвитку сімейної медицини можливе лише за умови створення відповідних організаційних, кадрових, технічних і педагогічних засобів у закладах вищої медичної освіти.

Уже в 90-х роках ХХ століття в Україні було здійснено низку заходів для розвитку цієї галузі медицини. У 1991 році наказом МОЗ України до номенклатури лікарських

спеціальностей було введено спеціальність «загальна практика – сімейна медицина». У 2001 році було розроблено методичні підходи та запроваджено систему підготовки й перепідготовки професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів із питань сімейної медицини. Одночасно відбулося вдосконалення освітньої програми та розроблення системи освітніх стандартів для підготовки сімейних лікарів з урахуванням наступності до- та післядипломної медичної освіти, а також перепідготовки й підвищення кваліфікації фахівців із загальної практики [5, с. 91]. Згідно з національною програмою «Сімейна медицина» 2002–2005 рр. чинний на той період навчальний план підготовки фахівця за спеціальністю «Лікувальна справа» дозволяв готувати випускників, які орієнтовані на майбутню професійну діяльність у якості сімейного лікаря; навчальним планом передбачено підготовку студента в амбулаторно-поліклінічних умовах (25% навчального часу на клінічних кафедрах) [5, с. 91].

У 2011 році в Україні було розпочато комплексну реформу медичної галузі, провідне місце в якій відведено налагодженню ефективного функціонування системи надання населенню доступної та високоякісної первинної медичної допомоги на засадах сімейної медицини [9]. Законом України від 22 січня 2010 року № 1841-VI затверджено загальнодержавну програму розвитку первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини. Нарешті, у червні 2017 року представлено проект Закону України «Про первинну медичну допомогу на засадах сімейної медицини». У цьому проекті поставлені завдання й перед медичною освітою, яка має забезпечити лікувальні заклади добре підготовленими фахівцями в галузі сімейної медицини.

Має значення для освітнього процесу в медичних ВНЗ України також визначення змісту роботи сімейного лікаря, що є метою й критерієм підготовки фахівців у закладах вищої медичної освіти. Згідно з проектом Закону сімейний лікар повинен володіти знаннями, уміннями й навичками, необхідними для здійснення амбулаторного прийому та домашніх відвідувань; проведення профілактичних, лікувальних, діагностичних і реабілітаційних заходів у випадках, передбачених кваліфікаційними характеристиками; надання за потреби екстреної та невідкладної медичної допомоги; організації денних і домашніх стаціонарів; допомоги в розв'язанні медико-соціальних проблем родини; проведення протиепідемічних заходів в осередку інфекційного захворювання;

інформування про випадки інфекційних захворювань лікаря кабінету інфекційних захворювань і санітарно-епідеміологічної станції [9]. У проекті Закону також передбачені вимоги до кваліфікації фахівця в галузі сімейної освіти, яку мають забезпечувати освітні заклади. На посаду сімейного лікаря призначають лікаря після інтернатури за спеціальністю «Лікар загальної практики» або лікаря за освітою «Лікувальна справа» чи «Педіатрія» після відповідних циклів спеціалізації із сертифікатом «лікар загальної практики» [9].

Система підготовки лікарів сімейної медицини почала формуватися в Україні ще в пізній радянський період. У 1988 р. на основі першої в Україні «Професіограми лікаря загальної практики» було опрацьовано перші типові навчальні плани й програми підготовки із сімейної медицини на додипломному й післядипломному етапах. У 1993 р. у Львівському державному медичному інституті було відкрито першу в Україні кафедру поліклінічної справи й сімейної медицини, на якій почали навчатися студенти VI курсу лікувального факультету за опрацьованою педагогами університету програмою «Поліклінічна справа й сімейний лікар» [6, с. 7]. Згодом кафедри сімейної медицини було відкрито в інших медичних ВНЗ України. Медична реформа, започаткована в 2011 році, позначила новий етап у розвитку освітнього процесу в галузі сімейної медицини. 6 квітня 2011 року Центральний методичний кабінет МОЗ України затвердив «Наскрізну програму підготовки студентів медичних факультетів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації та лікарів-інтернів для оволодіння практичними навичками та методиками, необхідними для роботи на посадах лікарів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина». У Програмі зазначалося, що більшість випускників медичних ВНЗ України недостатньо ознайомлені зі специфікою практичної роботи лікаря «Загальної практики – сімейної медицини». Рекомендувалося контролювати практичні навички насамперед шляхом перевірки медичної документації, їх захистом, а також демонстрацією практичних навичок на фантомах і хворих. Було запропоновано «Перелік практичних навичок і методик, якими повинні оволодіти студенти медичних факультетів та інтерни» у процесі набуття фахової освіти із сімейної медицини. Перелік містив 221 пункт, охоплюючи практичні методики та навички майже з усіх дисциплін клінічного профілю [2, с. 4–5].

В організації підготовки лікарів сімейної медицини в Україні початку XXI століття можна виділити три напрями. По-перше,

це підготовка в межах додипломної освіти, відповідна спеціалізація студентів на старших курсах (як правило, на IV–VI курсах) медичних ВНЗ. По-друге, ідеться про підготовку інтернів сімейної медицини з випускників спеціальності «Лікувальна справа» в медичних ВНЗ України. Третім шляхом є післядипломна освіта, перенавчання фахівців на циклах спеціалізації, організованих у закладах післядипломної медичної освіти, на відповідних факультетах і курсах вищих навчальних закладів. Найбільше поширення в Україні дістала на початковому етапі розвитку сімейної медицини післядипломна спеціалізація вже працюючих лікарів, що цілком зрозуміло.

Утім, необхідно відзначити тенденцію до розширення ваги додипломної підготовки фахівців із сімейної медицини, що відповідає настановам Європейського союзу сімейних лікарів (European Union of General Practitioners). Згідно з його рекомендаціями щодо підвищення якості підготовки сімейних лікарів передбачається тривалість навчання сімейного лікаря (не менше 3 років), зокрема тривалість теоретичного курсу (до 100 годин/рік), тривалість практичного курсу в закладах сімейної медицини – 1,5 роки. Пропонується також орієнтація на сімейну медицину впродовж усього навчання у вищому навчальному закладі [7, с. 76]. Навчання студентів ВНЗ на додипломному етапі дає можливість більш ґрунтовної й цілеспрямованої підготовки до професійної діяльності в обраній галузі. Саме тому до пріоритетних напрямів підготовки сімейних лікарів зараховують збільшення обсягу підготовки сімейних лікарів у магістратурі та клінічній ординатурі, упровадження в педагогічний процес стандартів та уніфікованих клінічних протоколів ведення хворих на основі загальноукраїнських і європейських рекомендацій [8, с. 7].

У Київському національному університеті ім. О.О. Богомольця кафедра загальної практики – сімейної медицини була створена в 1997 році. Базою для нової кафедри стала кафедра госпітальної терапії № 3 з курсом військово-польової терапії. У 2005 році кафедру визнано опорною серед аналогічних кафедр вищих медичних навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації. Уже за кілька років на кафедрі були розроблені програми навчальної дисципліни «Загальна практика (сімейна медицина)» для студентів V курсу та програма елективного курсу «Організаційні основи сімейної медицини» для студентів VI курсу. Програма загальної практики містить розділи щодо сучасних підходів до соціально-медичного й організаційного обґрунтування первинної медич-

ної допомоги в містах і сільських районах, сімейної та страхової медицини в Україні, використання методів інформатики в клінічній медицині. Також розглядаються медико-соціальні аспекти здоров'я населення як основа профілактичної та лікувальної медицини, моніторинг стану здоров'я, надання невідкладної допомоги на догоспітальному етапі в практиці сімейного лікаря (лікаря загальної практики). Курси сімейної медицини викладаються студентам спеціальностей «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медико-профілактична справа» [10].

Кафедра загальної практики – сімейної медицини Харківського національного медичного університету була створена у 2001 році. У 2001 році вона стала кафедрою загальної практики – сімейної медицини та внутрішніх хвороб. На кафедрі проходять навчання студенти VI курсу I–IV медичних факультетів та V–VII факультетів із підготовки іноземних студентів, бакалаври та магістранти за спеціальністю «Сестринська справа», сімейні лікарі-інтерни та сімейні лікарі практичної ланки охорони здоров'я. Викладається предмет «Загальна практика – сімейна медицина» студентам VI курсу. Основною клінічною базою кафедри є навчально-науковий медичний комплекс «Університетська клініка» Харківського національного медичного університету. Як зазначається на сайті ХНМУ, для інтенсифікації й оптимізації процесу навчання використовуються сучасні методики викладання: розв'язання клінічних задач і розв'язання тестових завдань; застосування ділових ігор; використання фантомів і навчальних комп'ютерних програм. Такий високий рівень навчання забезпечується кадровим потенціалом кафедри: сьогодні тут працюють 2 доктори та 8 кандидатів медичних наук [11].

Як уже зазначалося, найстарішою з кафедр сімейної медицини в Україні є кафедра Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Треба також відзначити, що кафедра ЛНМУ має назву «Кафедра сімейної медицини», що певним чином позначає орієнтацію навчального процесу на цій кафедрі. На кафедрі навчаються студенти VI курсу медичного та стоматологічного факультетів. Основною дисципліною, яка викладається кафедрою, є «Загальна практика – сімейна медицина». Студентам також пропонуються елективні курси: «Основи геронтології й геріатрії» для студентів V курсу й «Основи сімейної медицини» для студентів VI курсу. Проводиться й навчання в інтернатурі за спеціальностями «Загальна практика – сімейна медицина», «Медицина невідклад-

них станів», «Внутрішні хвороби». Треба додати, що кафедра сімейної медицини у Львові належить до медичного факультету № 1. Нині на кафедрі працюють 3 доктори й 8 кандидатів медичних наук [12].

У Вінницькому національному медичному університеті є кафедра внутрішньої та сімейної медицини. Вона була створена на базі кафедри поліклінічної терапії, яку було сформовано в 1994 році. Кафедра забезпечує викладання двох основних дисциплін: «Загальна практика – сімейна медицина» та «Внутрішня медицина». Перша з них викладається для студентів VI курсу медичних факультетів № 1 та № 2. Основною клінічною базою кафедри є Центр первинної медико-санітарної допомоги м. Вінниці № 2. Тут розміщено кабінет завідувача кафедри, 6 навчальних кімнат, клініко-діагностична гастроентерологічна лабораторія. Із 2017 р. на кафедрі запроваджений новий елективний курс для медичних університетів України – «Актуальні питання гастроентерології» [13].

Кафедра загальної практики – сімейної медицини Запорізького державного медичного університету створена лише в 2013 році. Метою її створення є «оптимізація додипломної підготовки майбутніх сімейних лікарів в умовах реформування охорони здоров'я». Дисципліна «Загальна практика – сімейна медицина» викладається студентам VI курсу медичних факультетів № 1 та № 2, а також міжнародного факультету. Для студентів інших років навчання викладаються курси внутрішньої медицини (на II курсі – пропедевтика внутрішньої медицини). Кафедра має декілька клінічних баз: «Центр первинної медико-санітарної допомоги № 6», «Центральна клінічна лікарня № 4 Заводського району», клінічний санаторій «Великий Луг», «Клініка «Мотор Січ». На кафедрі приділяється велика увага вдосконаленню інформаційно-технічного забезпечення викладання. Підготовлено комп'ютерні презентації до кожної теми практичних занять. Лекції для студентів викладаються з використанням мультимедійних технологій. Створено 7 онлайн-курсів для самостійної роботи студентів та 1 курс за вибором [14].

Кафедра загальної практики (сімейної медицини), фізичної реабілітації та спортивної медицини Івано-Франківського національного медичного університету заснована у 2012 році на базі університетської клініки. Базову дисципліну «Загальна практика (сімейна медицина)» вивчають студенти VI курсу медичного факультету (спеціальність «Лікувальна справа» та «Педіатрія») і факультету підготовки іноземних

громадян. Є й елективна дисципліна «Організаційні основи сімейної медицини», яка пропонується також студентам VI курсу. Педагогічним принципом діяльності кафедри є орієнтація на практичну підготовку студентів. Відзначається, що під час навчання на кафедрі студенти, які вивчають предмет «Загальна практика (сімейна медицина)», проводять курацію хворих, які перебувають на стаціонарному лікуванні в університетській клініці, також беруть участь у професорських обходах, розборах і обговореннях складних клінічних випадків, у чергуваннях. Організуються регулярні виїзди студентів службовим транспортом університету на одну з віддалених навчальних баз кафедри в амбулаторії загальної практики (сімейної медицини) сіл області, де студенти мають можливість спостерігати за роботою сімейного лікаря на прийомі та на викликах, оглядати, виставляти попередній діагноз і складати план обстеження й лікування, брати участь у профілактичних оглядах дітей, працювати з медичною документацією. Студенти також мають змогу відпрацювати виконання практичних навичок у навчально-тренувальному центрі, який створений у гуртожитку № 4 (як під час практичних занять, так і в позааудиторний час) [15].

Тернопільський державний медичний університет у 1999 році створив кафедру «Поліклінічна справа», яку згодом було перейменовано на кафедру «Поліклінічна справа та сімейна медицина». У 2012 році кафедру «Поліклінічна справа та сімейна медицина з медичною технікою» перейменовано на кафедру «Первинна медико-санітарна допомога та сімейна медицина». Повноцінна підготовка фахівців сімейної медицини на додипломному рівні стала визначальною метою діяльності кафедри. Відзначається, що це була перша серед вищих навчальних медичних закладів України багатопрофільна кафедра сімейної медицини. На кафедрі викладаються такі дисципліни: «Внутрішні хвороби в сімейній медицині»; «Хірургія в сімейній медицині»; «Акушерство та гінекологія в сімейній медицині»; «Педіатрія в сімейній медицині». Ці дисципліни вивчають студенти медичного факультету спеціальності «Медицина». Потужна клінічна база кафедри вміщує терапевтичні відділення поліклініки, відділення сімейної медицини, хірургічне відділення поліклініки, жіночу консультацію, денний стаціонар поліклініки, денні стаціонари хірургічного відділення та жіночої консультації, гастроентерологічне, хірургічне та приймальне відділення, а також діагностичний центр Тернопільської міської комунальної лікарні № 2, поліклініч-

не відділення та стаціонар денного перебування хворого Тернопільської міської дитячої комунальної лікарні. Серед викладачів кафедри 2 професори й 6 доцентів [16].

Підготовка лікарів загальної практики – сімейної медицини через дворічну інтернатуру започаткована в 1996 році на кафедрі госпітальної терапії та клінічної фармакології Чернівецького державного медичного інституту. У 2001 році в Буковинській державній медичній академії створено багатопрофільну кафедру сімейної медицини, яка здійснює як додипломне, так і післядипломне навчання та підвищення кваліфікації лікарів. Студенти VI курсу за спеціальностями «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медична психологія» вивчають дисципліну «Загальна практика (сімейна медицина)». Студенти медичного факультету № 4 спеціальності «Сестринська справа» (ОКР «магістр») вивчають дисципліну «Медсестринство в сімейній медицині». Основною базою кафедри є Чернівецька міська поліклініка № 3, де в червні 2001 року було відкрите відділення сімейної медицини. Клінічними базами створеної кафедри є також міська поліклініка № 1, міська дитяча поліклініка, міський клінічний пологовий будинок № 1. Навчальний процес здійснюється нині кадровим складом кафедри, до якого належать 2 доктори та 5 кандидатів медичних наук [17].

Аналіз наведеного матеріалу дає змогу виявити певні тенденції в розвитку підготовки фахівців із сімейної медицини в закладах вищої освіти України. Створення кафедр сімейної медицини в медичних ВНЗ України почалося в 1993 році зі Львова. У 1997 році таку кафедру було відкрито в Київському національному університеті ім. О.О. Богомольця. У 2001 році відповідні кафедри відкрилися в Харківському й Буковинському, згодом – у Вінницькому та Тернопільському медичних університетах. Після 2010 року виникли кафедри сімейної медицини в Івано-Франківському (2012 рік), Запорізькому медичних університетах (2013 рік). Слід відзначити поступовий характер розширення організаційних форм надання освіти в галузі сімейної медицини.

Є деякі відмінності в змісті навчальної роботи кафедр сімейної медицини в медичних ВНЗ України. Базовою для всіх кафедр є дисципліна «Загальна практика (сімейна медицина)», яка викладається, як правило, студентам VI курсу спеціальностей «Лікувальна справа», «Педіатрія», «Медико-профілактична справа», «Сестринська справа». У деяких навчальних закладах викладається елективний курс «Організаційні основи сімейної медицини» для студентів

VI курсу. Деякі кафедри (ВНМУ, ЗДМУ) поєднують викладання сімейної медицини та внутрішньої медицини. Більш специфічні дисципліни також викладаються на кафедрах сімейної медицини деяких ВНЗ. Львівський національний медичний університет пропонує студентам елективний курс «Основи геронтології й геріатрії» для студентів V курсу. Студенти відповідної спеціальності БДМУ вивчають «Медсестринство в сімейній медицині».

Для всіх кафедр сімейної медицини в українських ВНЗ характерна спрямованість на максимальну вагу практичного навчання в освітньому процесі. Кожна кафедра має потужну клінічну базу і, як правило, розташована на території своєї основної клінічної бази. У Харкові такою базою є університетська клініка, у Вінниці та Запоріжжі – центри первинної медико-санітарної допомоги, у Тернополі – міська комунальна лікарня, у Чернівцях – міська поліклініка. В Івано-Франківському національному медичному університеті до практичного навчання студентів долучаються навчальні бази в сільських амбулаторіях області. Усе це дозволяє постійно пов'язувати навчання студентів із набуттям ними первинного досвіду роботи сімейним лікарем, із відпрацюванням практичних навичок професійної діяльності.

Підрозділи медичних ВНЗ України, які здійснюють підготовку сімейних лікарів, відзначаються достатнім кадровим потенціалом. Протягом усього періоду існування кафедр сімейної медицини їх очолюють фахівці відповідного напрямку, як правило, доктори медичних наук, практикуючі лікарі зі значним досвідом роботи. Крім того, викладачами кожної з кафедр, як показують наведені відомості, перебували в зазначений період ще 7–10 фахівців з ученими ступенями докторів і кандидатів медичних наук. Цього кадрового складу достатньо для розв'язання завдань, які стояли перед кафедрами сімейної медицини на початковому етапі розвитку. Розширення викладання сімейної медицини потребує також зміцнення кадрового потенціалу відповідних підрозділів медичних ВНЗ України.

Аналіз змісту навчального процесу в галузі сімейної медицини демонструє поєднання фундаментальних теоретичних дисциплін із фаховими. Розвиток навчального процесу у вищій медичній освіті України загалом спрямований на впровадження сучасних інноваційних методів і засобів навчання. Застосовуються клінічні задачі і тестові завдання, ділові ігри; використовуються фантоми та навчальні комп'ютерні програми. Комп'ютеризація навчання

проявляється в підготовці комп'ютерних презентацій, використанні мультимедійних технологій, створенні онлайн-курсів. Як зазначають дослідники, завданням є змінити мотивацію студентів шляхом інтеграції класичної системи підготовки медичних кадрів із новітніми методиками. Для реалізації цієї мети з III–IV курсів необхідно застосовувати інтерактивні технології навчання, залучаючи обов'язкову вертикальну інтеграцію знань, набутих протягом I–II курсів на кафедрах медико-біологічного напрямку з клінічними дисциплінами [2, с. 49].

Висновки з проведеного дослідження.

Сімейна медицина є особливою галуззю медицини. Вона потребує спеціальної фахової підготовки. Це пов'язано з реформою охорони здоров'я, в якій сімейна медицина посідає одне з провідних місць, з орієнтацією на світові стандарти медичного обслуговування населення. Розвиток підготовки фахівців у галузі сімейної освіти в Україні розпочався в 90-х роках XX століття. Він пов'язаний з організацією навчання за трьома напрямками: додипломної освіти, підготовки інтернів, перенавчання фахівців на циклах спеціалізації в межах післядипломної освіти. Організаційними формами додипломного навчання в галузі сімейної медицини стали відповідні кафедри медичних університетів, які з 1993 року відкрилися майже в усіх медичних університетах України. На цих кафедрах було організоване викладання дисципліни «Загальна практика (сімейна медицина)», а також низки додаткових споріднених дисциплін. Навчання на цих кафедрах мало практичну спрямованість і забезпечувалося значною й різноманітною клінічною базою. Підрозділи медичних ВНЗ України, які здійснювали підготовку сімейних лікарів, відзначалися також достатнім кадровим потенціалом. У розвитку навчального процесу можна виявити помітну тенденцію до впровадження сучасних інноваційних методів і засобів навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Підготовка сімейних лікарів та моделі впровадження сімейної медицини в Україні: матеріали наук.-практ. конф., Чернівці, 13–14 квітня 2005 р. / Буковинський держ. медичний ун-т; ред.-вид. рада В.П. Пішак. Чернівці: Буковинський медуніверситет, 2005. 212 с.
2. Підготовка лікарів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина» відповідно до «Наскрізьної програми», затвердженої МОЗ України від 6 квітня 2011 р.: тези доповідей методичної конференції, Вінниця, 24 квітня 2013 р. / Вінницький нац. медичний ун-т; ред. колегія В.М. Мороз та ін. Вінницький нац. медичний університет, 2013. 151 с.

3. Стечак Г.М. Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Держ. служба України з надзв. ситуацій, Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. 20 с.
4. Наливайко О.Б. Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. 20 с.
5. Ємець А.В. Стан та перспективи підготовки фахівця сімейної медицини в Україні. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 14. С. 85–92.
6. Гришко Р.Ю., Фуртак І.І. Державне управління підготовкою лікарів загальної практики – сімейної медицини. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 3. С. 124–134.
7. Стрільчук Л.М., Шумлянський І.В., Ільницька Л.А. Якісна підготовка лікаря загальної практики-сімейної медицини – запорука успішності медичної реформи (огляд). Практикуючий лікар. 2015. № 2. С. 75–77.
8. Колесник Ю.М., Сиволап В.Д., Михайловська Н.С., Кулініч Т.О. Проблеми та перспективи підготовки сімейних лікарів на додипломному етапі. Патологія. 2013. № 1. С. 7–9.
9. Проект Закону України «Про первинну медичну допомогу на засадах сімейної медицини». URL: <https://www.apteka.ua/article/426387>.
10. Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця. URL: <http://nmu.ua/>.
11. Харківський національний медичний університет. URL: <http://knmu.edu.ua/>.
12. Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. URL: <http://www.meduniv.lviv.ua/>.
13. Вінницький національний медичний університет. URL: <http://www.vnmu.edu.ua>.
14. Запорізький державний медичний університет. URL: <http://zsmu.edu.ua/>.
15. Івано-Франківський національний медичний університет. URL: <http://ifnmu.edu.ua/uk/>.
16. Тернопільський державний медичний університет. URL: <http://www.tdmu.edu.ua/>.
17. Буковинський державний медичний університет. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/en/>.

УДК 37.01(477)(092):908(477)

КОНЦЕПТИ УКРАЇНОЗНАВСТВА В ТВОРАХ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Мафтин Л.В., к. філол. н.,
доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті розглядається проблематика творчої спадщини В.О. Сухомлинського крізь призму українознавства. Автор наголошує на тому, що видатний педагог в умовах радянської дійсності мужньо ставив і розв'язував проблему формування у своїх вихованців національного світобачення, віри в моральні святості українського народу, пошани до його кращих духовних надбань. Методичні напрацювання, практичні поради вченого щодо виховання сердечної, людяної особистості, залишаючись вартісними як для педагогів, так і для батьків, заслуговують на ґрунтовне осмислення й плідне використання в нових умовах реформування вітчизняної освіти.

Ключові слова: освіта, педагогічна персоналія, українознавство, національна ідентичність, ціннісні орієнтації.

В статье анализируется украиноведческий контекст творческого наследия В.А. Сухомлинского. Автор отмечает, что выдающийся педагог в условиях советской действительности мужественно ставил и решал проблему формирования у своих воспитанников национального мировоззрения, веры в моральные святыни украинского народа, уважения к его лучшим духовным традициям. Методические наработки, практические советы ученого по воспитанию сердечной, человеческой личности, оставаясь ценными как для педагогов, так и родителей, заслуживают обстоятельного осмысления и плодотворного использования в новых условиях реформирования отечественного образования.

Ключевые слова: образование, педагогическая персоналия, украиноведение, национальная идентичность, ценностные ориентации.

Maftyn L. V. CONCEPT OF UKRAINIAN KNOWLEDGE IN THE WRITINGS OF V. O. SUKHOMLINSKY

The article deals with the problem of the creative heritage of V. O. Sukhomlynsky through the prism of Ukrainian studies. The author emphasizes that the outstanding teacher in the conditions of Soviet reality courageously set and solved the problem of forming in their pupils a national world view, faith in the moral holiness of the native people, and respect for his best spiritual achievements. Methodical work, practical advice of the scientist on the upbringing of the cardiac, human personality remains valuable both for teachers and for parents, deserve thorough understanding and fruitful use in the new conditions of the reformation of the national education.

Key words: education, pedagogical personality, Ukrainian studies, national identity, value orientations.